

УДК 027.54(477-25)НБУВ:025.17:[002.2:811.161.2'25:811.411.16'25]"1920/1930"

Батанова Тетяна Олександрівна,

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-8407-9649>,

наукова співробітниця,

відділ фонду юдаїки Інституту рукопису,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського,

Київ, Україна

e-mail: batanova@nbuv.gov.ua

**ПЕРЕКЛАДИ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ЄВРЕЙСЬКОЇ ЇДИШОМОВНОЇ
ЛІТЕРАТУРИ У ВИДАННЯХ 1920–1930 РОКІВ ІЗ ФОНДІВ
НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО**

Вивчення літературних перекладів з української та їдишу, опублікованих у 1920–1930-х роках, дозволяє дослідити українсько-єврейську співпрацю на ниві літератури й простежити радянізацію у видавничому процесі.

Ключові слова: переклад, українська література, єврейська література, їдиш, відділ фонду юдаїки, НБУВ.

Інтерес українських літераторів до єврейської тематики й до перекладу з однієї з єврейських мов – їдишу – виявляється вже наприкінці XIX ст. Так видатний поет Іван Франко здійснив український переклад з їдишу понад ста поезій Велвла Збаржера (Вольфа Еренкранца) та понад двадцять – Моріса Розенфельда. Окрім Франка, до біблійних і новочасних тем зверталися у своїх творах Тарас Шевченко, Леся Українка, Михайло Коцюбинський, Володимир Винниченко та інші. Після революції 1917 р. Українська Центральна Рада визначила їдиш однієї з чотирьох офіційних мов Української Народної Республіки (разом із українською, польською і російською) та прийняла Закон про національно-персональну автономію, який розширював права їдишу як мови єврейської громади. Відтак найважливіші політичні й державні документи

перекладалися з української їдишем, а контакти між єврейською та українською інтелігенцією стали тіснішими.

У відділі фонду юдаїки та основному фонді НБУВ зберігаються рідкісні видання літературних перекладів з української та їдишу, вивчення яких дозволяє дослідити українсько-єврейську літературну та перекладацьку співпрацю. Розквіт видавничої справи та перекладу з української мови на їдиш розпочався в 1918 р. зі створенням у Києві єврейської культурної позапартійної організації «Культур-Ліга» та її видавництва, що працювало і в радянській Україні до 1930 року. Незважаючи на прихід до влади більшовиків, видавництво «Культур-Ліга» намагалося уникати масового друку радянської пропаганди. Окрім поодиноких перекладів творів Ф. Енгельса, видавництво публікувало оригінальні наукові праці про освіту, мову, літературу, театр, а також переклади підручників і класичних творів світової та української літератури. У 1927 р. було видано працю В. Друніна «Тарас Шевченко» в перекладі з російської В. Рабіновича, їдишомовні переклади україномовних поетичних творів Шевченка до якої здійснив видатний єврейський поет Давид Гофштейн. Єврейський письменник Іцик Кіпніс здійснив переклади творів В. Винниченка: у 1926 р. їдишем було видано оповідання «Федько Халамидник», а в 1929 р. – «Бабусин подарунок». 1928 р. вийшла збірка оповідань М. Коцюбинського в перекладі Езри Фінінберга.

Завдяки закладеному підґрунтю в 1917–1919 роках, саме 1920-ті роки виявилися найбільш плідними й різноманітними в літературно-перекладацькій та видавничій справі. 11 березня 1920 року до Шевченкових пам'ятних днів редактор Бер Оршанський видав восьмисторінкову їдишомовну брошуру «*Цум יורצאית פון Тарас Шевченко*» («До річниці смерті Тараса Шевченка») у видавничій секції народного комісаріату освіти. Серед авторів брошури були Д. Гофштейн зі статтею та перекладом «Заповіту» Т. Шевченка, а також знані єврейські літератори Бал-Махшовес, Мойсей Майданський, Леон Тальмі.

1923 р. у видавництві «Друкар» вийшла антологія Василя Атаманюка «Нова єврейська поезія» з українськими перекладами віршів Д. Гофштейна,

О. Шварцмана, П. Маркіша, Л. Квітко, І. Фефера, І. Кіпніса та ін. Видання є особливо цінним, бо автор уклав наприкінці антології бібліографічний покажчик опублікованих в 1906–1923 рр. перекладів єврейської літератури на українську мову. Ознайомитися з цифровою копією видання можна в електронній бібліотеці «Україніка» на порталі НБУВ за посиланням <http://irbis-nbuv.gov.ua/dlib/item/0002590>.

Окремої уваги варта видана 1930 р. в Державному видавництві України їдишомовна антологія нової української прози, в якій укладачі та перекладачі Давид Фельдман і Лейб Квітко представили «пост-жовтневу» літературу 1921–1928 рр. У відділі фонду юдаїки зберігається примірник видання з дарчим написом від двох укладачів одному з авторів – Петру Панчу (дата 15 травня 1930 р.) Збірка містить твори, короткі біографічні довідки й майстерні фотопортрети 21 українського письменника (Бориса Антоненка-Давидовича, Олеся Досвітнього, Івана Дніпровського, Андрія Головка, Остапа Вишні, Юрія Яновського, Миколи Хвильового, Аркадія Любченка, Валерія Підмогильного та ін.). Частина письменників була репресована радянською владою на початку 1930-х рр. і тепер їхня творчість належить до доби Розстріляного відродження.

1931 р. у видавництві «Література і мистецтво» було видано їдишомовну збірку «Вибрані твори» Лесі Українки у перекладі Давида Гофштейна. Державне видавництво національних меншостей УСРР у 1936 р. видало їдишем «Вибрані твори» Івана Франка теж у перекладі Д. Гофштейна. Автор передмови до видання Петро Колесник був заарештований 1937 р. і засуджений до 10 років ув'язнення. Певно тому у збереженому у відділі фонду юдаїки примірнику видання його ім'я викреслено чорнилом, однак поглянувши на сторінку проти світла, його прізвище читається.

Того самого 1936 р. у Державному літературному видавництві вийшла друком поетична збірка творів нового радянського класика Павла Тичини під сумнозвісною назвою «Партія веде». Уклав збірку Лейб Квітко, переклади здійснили Д. Гофштейн, Л. Квітко та ін. У 1939 р. вийшли різні ювілейні

видання творів Тараса Шевченка (до 125-річчя з дня народження) їдишем та Шолом-Алейхема (до 150-річчя з дня народження) українською мовою.

З початком 1930-х років відбувалася всеохопна радянська: було закрито літературні спілки і видавництва, створені не більшовицькою владою (зокрема «Культур-Ліга»). Вибір тематики публікацій і перекладів поступово звужувався, зважаючи на доцільність певних творів для радянської пропаганди та перелік схвалених владою «соціалістичних», «пролетарських» чи «революційних» класиків: Тарас Шевченко, Леся Українка та Іван Франко для української літератури, Шолом-Алейхем – для єврейської. Радянські репресії 1930-х років, Друга світова війна і Голокост, а також подальші репресії єврейських письменників у 1948–1952 рр. на багато років призупинили українсько-єврейську співпрацю на ниві літератури.

UDC 027.54(477-25)НБУВ:025.17:[002.2:811.161.2'25:811.411.16'25]”1920/1930”

Tetyana Batanova,

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-8407-9649>,

Research Associate,

Judaica Department,

Institute of Manuscript,

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine,

Kyiv, Ukraine

e-mail: batanova@nbuv.gov.ua

**TRANSLATIONS OF UKRAINIAN AND JEWISH YIDDISH LITERATURE
IN PUBLICATIONS OF THE 1920–1930s FROM THE COLLECTIONS OF
THE V. I. VERNADSKYI NATIONAL LIBRARY OF UKRAINE**

The study of translations from Ukrainian and Yiddish literature published in the 1920–1930s enables to research the Ukrainian-Jewish cooperation in the field of literature and trace the sovietization in the publishing process.

Keywords: translation, Ukrainian literature, Jewish literature, Yiddish, Judaica Department, V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine.